

Πέρα από την αναμφισβήτητη τιμή που αποδίδεται στη μνήμη του μεγάλου συγγραφέα, υπάρχει άραγε κάποια γενικότερη σημασία, εξυπηρετείται άραγε κάποια χρησιμότητα με το να ονομασθεί με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού, ύστερα από εισήγηση της Διεθνούς Εταιρείας Φίλων Νίκου Καζαντζάκη (Δ.Ε.Φ.Ν.Κ.), του Μουσείου Καζαντζάκη και των Εκδόσεων Καζαντζάκη, το 2017 έτος Καζαντζάκη, εξήντα (60) χρόνια μετά τον θάνατό του;

Το 2017 είναι έτος Καζαντζάκη

είναι η πράξη. Η θεωρία έχει αξία μονάχα ως προετοιμασία». Όμως μεταπηδά από την πράξη και από την πολιτική στην οποία κατ' αρχήν επίσπεψε, στον κόσμο των ιδεών, στη λογοτεχνία, στη φιλοσοφία.

Όταν στο τέλος περιορίζεται αποκλειστικά στη συγγραφή των πνευματικών δημιουργημάτων του στην καταπράσινη Αντίπολη (Antibes) που ίδρυσαν οι Έλληνες Φωκείς στη νότια Γαλλία, τότε ολοκληρώνει μια επώδυνη μετακίνηση, μια επώδυνη μεταπήδηση, οπότε και γράφει τα καταπληκτικά του μυθιστορήματα.

Ένας άνθρωπος που έμοιαζε να πιστεύει απόλυτα σε αυτό που έλεγε ο Μπερνάρ Σω: «όποιος μπορεί κάνει, όποιος δεν μπορεί διδάσκει», άλλωστε μια διακοπέισα σημαντική πολιτική σταδιοδρομία καταλήγει πολλές φορές σε πανεπιστημιακή διδασκαλία, είναι σα να ξεριζώνει την κλίση του και την ψυχή του ασχολούμενος στο μέλλον μόνο με τα πνευματικά του δημιουργήματα,

παρά την τεράστια επιτυχία των έργων του.

Είναι τραγική αυτή η μετάβαση. Ο Καζαντζάκης στη διάρκεια της πολιτικής του ενασχόλησης, έγινε διευθυντής του Υπουργείου Περιθάλψεως στην κυβέρνηση του Ελευθέριου Βενιζέλου, στο πολιτικό γραφείο του οποίου είχε υπηρετήσει ως στρατιώτης, έγινε υπουργός στην κυβέρνηση Σοφούλη, ενώ ίδρυσε και κόμμα! Επίσης, έσωσε τους Έλληνες του Καυκάσου που κινδύνευαν τότε από τους μπολσεβίκους και τους μετέφερε το 1919 στην Ελλάδα, περίπου εκατόν πενήντα χιλιάδες (150.000) ανθρώπους. Μαζί με τον Κακριδή και τον Καλιτσουανάκη κατέγραψαν σε μια έκθεση τις βαρβαρότητες, τις ωμότητες των Γερμανών μαζί στην Κρήτη στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Στις 23 Οκτωβρίου 2017 στο Πνευματικό Κέντρο Χανίων, στην παρουσίαση αυτής της Έκθεσης θα διακηρύξουμε την ανυποχώρητη θέλησή μας για τη διεκδίκηση των πολεμικών αποζημιώσεων.

Ο Καζαντζάκης έχει παράλληλο βίο με τον αρχαίο φιλόσοφο τον Πλάτωνα που και αυτός κατέλεξε στην φιλοσοφία, μόνο όταν δεν τον δέχθηκε η πολιτική ζωή της Αθήνας, κάτω από την επιδραση του δασκάλου του, τού Σωκράτη.

Ο Πλάτωνας έγραψε την «Πολιτεία», τους «Νόμους» και άλλα έργα που ανήκουν στη σφαίρα της πολιτικής τέχνης, δείχνοντας ότι δεν εγκατέλειψε την πρώτη του αγάπη, την πολιτική. Επίσης ο Καζαντζάκης κάνοντας το ίδιο πέρασε στα μυθιστορήματά του που τον έκαναν γνωστό σε όλο τον κόσμο, κάποια γυρίστηκαν και κινηματογραφικά έργα, όπως είναι ο Ζορμπάς, Ο Χριστός ξανασταυρώνεται, ο Καπεταν-Μιχάλης, ο Φτωχούλης του Θεού, η Αναφορά στον Γκρέκο, ο Τελευταίος Πειρασμός και άλλα, τις πολιτικές του ιδέες, την ιδεολογία του και όλη τη δύναμη της εμποδισμένης πολιτικής του δράσης.

Ο Καζαντζάκης είναι αντιφατικός στις ιδέες και στα πιστεύω του. Συνδυάζει τον Χριστό, τον Βούδα, τον Μπερζόν, τον Νίτσε, τον Ζορμπά και τον Λένιν. Είναι μεν ένθεος, αφού όπως μας λέει ο Παλαμάς απλά προτιμά την ποίηση της θρησκείας από την εξουσία της εκκλησίας αλλά συγχρόνως πιστεύει και στην ανάλυση του Δαρβίνου, στη θεωρία της εξέλιξης των ειδών, αφού πιστεύει στην επιστήμη. Μεταφέρει δηλαδή και εγκαθιστά στη φιλοσοφία του και στη θρησκευτική του πεποίθηση την αμφιβολία και την αμφισβήτηση. Άλλωστε όπως μας λέει ο Ουμπέρτο Έκο, όλα τα σημαντικά ζητήματα που θέτουν οι σπουδαίοι συγγραφείς είναι θεολογικά. Ο μακαριστός μητροπολίτης Ειρηνάιος Γαλανάκης θεωρούσε τον Καζαντζάκη όχι μόνο σπουδαίο συγγραφέα, αλλά

όπως έλεγε στις μαθήτριάς του της Ελληνογαλικής Σχολής Χανίων, τον θεωρούσε και καλύτερο χριστιανό από τον ίδιο, με το δικό του όμως τρόπο.

Μπορεί ο Καζαντζάκης να φτάνει στο κελος της αβύσσου και να κραυγάζει ως ένα είδος προφήτη, όπως μας λένε πολλοί σχολιαστές του έργου του, όμως βλέπουμε ότι δεν πέφτει μέσα στην αβύσσο και ότι δεν είναι μηδενιστής όπως μας τον παρουσιάζανε. Στο τέλος μας λέει ότι την αξία στη ζωή μας η δίνει ο ανήφορος και ο ασταμάτητος αγώνας. Γι' αυτό και αξίζει να ζούμε.

Θέλει να είναι ελεύθερος αλλά μας τονίζει στην Ασκητική του ότι αυτό που αξίζει περισσότερο δεν είναι η ελευθερία αλλά ο αγώνας για τη ελευθερία, θυμίζοντας την ποίηση του Καβάφη και την Ιθάκη του. Ο Καζαντζάκης υιοθετεί, μετουσιώνει και μεταπλάθει στα έργα του την πίστη, την αισιοδοξία και την αγάπη στη χαρά της ζωής του απλού ανθρώπου, παρότι ο ίδιος γνωρίζει την πικρή αλήθεια αυτής της ζωής. Ίσως τα πάντα περιλαμβάνονται στο επίγραμμα που ζήτησε ο ίδιος για τον τάφο του στο φρούριο Μαρτινένγκο στο Ηράκλειο: «Δεν ελπίζω τίποτα. Δεν φοβούμαι τίποτα. Είμαι ελεύθερος».

Ο Καζαντζάκης μοιάζει να έχει δει τα πράγματα όπως μας τα παρουσιάζει ο Τολστόι. Μοιάζει δηλαδή να είδε τα πράγματα, όπως ακριβώς είναι, να έχει κοιτάξει στο βάθος και να έχει κρατήσει τα μάτια του ανοικτά πολλή ώρα, άρα δεν μπορεί πλέον να είναι ευτυχισμένος και δεν ήταν ευτυχισμένος.

Όταν επίσης ο Σοπενχάουερ μας λέει ότι σε αυτόν τον κόσμο δεν υπάρχει ευτυχισμένη ζωή, αλλά μόνο ηρωική ζωή, είναι σαν να περιγράφει, στο επίπεδο των ιστορικών προσώπων, τη ζωή ενός Νίκου Καζαντζάκη ή ενός Ελευθέριου Βενιζέλου για να μείνουμε στα πλαίσια του νεότερου Ελληνισμού. Περιγράφει δηλαδή τη ζωή ανθρώπων που άντεξαν στα μεγάλα βάσανα. Άλλωστε ο λαός μας λέει ότι ο θεός τα στέλνει συνήθως στους σπουδαίους ανθρώπους που τα αντέχουν.

Ο Καζαντζάκης πέρα από την επώδυνη μεταπήδηση από την πολιτική, την πράξη και τη δράση, στον κόσμο των ιδεών, πράγμα που εσημάδεψε τη ζωή του, επείνασε κυριολεκτικά λόγω της φτώχειας του και έζησε το κυνηγητό από ανθρώπους φανατικούς και φθονερούς λαϊκούς, αλλά και ιερωμένους της Αθήνας που τον παρουσιάζανε σαν αντίχριστο και διαφθορέα της νεολαίας – αυτό μας θυμίζει την κατηγορία κατά του Σωκράτη – και κατάφεραν να τον εμπόδισουν να πάρει το βραβείο Nobel λογοτεχνίας που τόσο πολύ ήθελε. Ο Αλμπέρ Καμύ που το πήρε τότε είπε ότι ο Καζαντζάκης το άξιζε εκατό φορές περισσότερο! Ο Ελευθέριος Βενιζέλος αντί να δεχθεί ευγνωμοσύνη για τις μέγιστες υπηρεσίες του προς τον ελληνικό λαό και την ελληνική πατρίδα, την οποία απελευθέρωσε διπλασιάζοντάς την σε έκταση, αξιοποιώντας τις θυσίες του ελληνικού λαού, δέχθηκε σφαίρες και αναθέματα.

Οι άνθρωποι αυτοί πήραν τον τίτλο του μεγάλου από τον ίδιο τον ελληνικό λαό προτού τους τον αποδώσει η ιστορία για τη γενικότερη προσφορά τους.

Ο Καζαντζάκης, ο μεγάλος αυτός αντίπαλος του λαϊκισμού, περιμένει τη σωτηρία του κόσμου από εμάς τους ίδιους, από όλους μας. Στην ΑΣΚΗΤΙΚΗ μας λέει: «Να αγαπάς την ευθύνη, να λες εγώ θα σώσω τη γη και εάν δεν σωθεί να λες εγώ φταίω». Απαιτεί από εμάς να τραβούμε τον ανήφορο που και αυτός ακολούθησε στη ζωή του.

Απαιτεί από εμάς ανεβάζοντάς μας στο δικό του ύψος να ζήσουμε κι εμείς μια ηρωική ζωή, γεμάτη από ευθύνη. Περιμένει δηλαδή τη σωτηρία του κόσμου από τα κάτω, από τους πολλούς. Άλλωστε είχε εγκαταλείψει τις ηγετικές πολιτικές του φιλοδοξίες.

Ο Καζαντζάκης είναι οικουμενικός, είναι γνωστός σε ένα μεγάλο μέρος της παγκόσμιας κοινής γνώμης, ιδιαίτερα βέβαια στους διανοούμενους. Έχει μεταφραστεί σε πάνω από σαράντα (40) γλώσσες, σε πάνω από πεντακόσιες ογδόντα εκδόσεις (580), ενώ εμείς ως Δ.Ε.Φ.Ν.Κ. έχουμε επιτροπές και παραρτήματα σε εκατόν τριάντα (130) χώρες. Είναι όμως συγχρόνως πιστός θαυμαστής της ιδιαίτερης πατρίδας του της Κρήτης. Κρατά παντού όπου πάει χώμα από την Κρητική γη.

Αυτός ο άνθρωπος που ήταν φιλόσοφος, ποιητής, πολιτικός, μυθιστοριογράφος, δοκιμιογράφος, δημοσιογράφος, θεατρικός συγγραφέας, ενώ έγραψε αετιέραστα ταξιδιωτικά κείμενα και περίφημες επιστολές, παρέμεινε ένας υπερήφανος Κρητικός, με μια περήφανη και αυστηρή κρητική ματιά.

Αυτή η κρητική του ματιά (το regard crétois των ευρωπαίων που είναι και τίτλος έκδοσης της Δ.Ε.Φ.Ν.Κ.) είναι σα να βγαίνει από τα Ταυροκαθήψια της Κνωσού, από την τοιογραφία που δείχνει τον άνθρωπο να παλεύει με τον ταύρο, χωρίς να φοβάται το θάνατο. Άλλωστε και ο Καζαντζάκης και ο Βενιζέλος συνδέονται με τον νεότερο ελληνισμό και μέσα από την αρχαία ελληνική γραμματεία και μέσα από τις βαθιές ρίζες του ελληνικού πολιτισμού.

Στη μεγάλη λοιπόν και σημαντική κληρονομιά του Καζαντζάκη υπάρχουν τα σπουδαία πνευματικά του δημιουργήματα, ιδιαίτερα τα μυθιστορήματά του που έκαναν γνωστό το νεότερο ελληνικό πολιτισμό στα πέρατα της Γης. Υπάρχει δε μέσα στα έργα του και μια τεράστια παράδοση ενός ασταμάτητου αγώνα, που και ο ίδιος έδωσε, που στηρίζεται στο αντιστασιακό πνεύμα της Κρήτης. Το αντιστασιακό αυτό πνεύμα απελευθέρωσε την Κρήτη και την κράτησε όρθια μέσα στην ιστορία. Τέλος, υπάρχει η ανάγκη προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος για την οποία αγωνιά και κραυγάζει από τότε.

Μια που ο ίδιος ο Καζαντζάκης ήθελε να τον θεωρούμε ποιητή και αξιολογούσε ως το σπουδαιότερο έργο του την «Οδύσεια» με τους 33.333 στίχους, αντιγράφουμε λίγους στίχους της αφιερωμένους στην ομορφιά και την αξία της Κρήτης. Οδύσεια, Νίκου Καζαντζάκη, ραψωδία Ε', στίχος 355 κ.ε.:

«...Όλη 'να η θάλασσα αργαλειός κι η Κρήτη κάθεται κι υφαίνει
χαρά στα μάτια, αδέρφια, που αξιωθούν στο πέλαο να τη δούνε!
Αν είσαι μαραζάρης, ξεπετάς, αν είσαι οκνός θεριεύεις,
κι αν πέσαν συμφορές απάνω σου ξεφεγγαρίζει ο νους σου
κι όλον το μαύρο πόνο τον ξεχνάς κι ασκώνοντας τα χέρια
βλογάς τον κύρη και τη μάνα σου που σε γεννοσπορίσαν!...»

Η απάντηση στο παραπάνω ερώτημα είναι θετική, όπως θα αναλυθεί παρακάτω. Πολλοί Έλληνες και ξένοι έχουν καταλάβει και δέχονται ότι το όνομα του συγγραφέα, η προσωπικότητά του και η φήμη του αντέχουν στο χρόνο. Αποδέχονται ότι η προσωπικότητα του Καζαντζάκη υπερέρχεται από τα επιμέρους έργα του και ότι ο ίδιος λάμπει πάνω και πέρα από το σύνολο του έργου του. Ο Καζαντζάκης υπάρχει προοπτικά να διαβάζεται και στους επόμενους αιώνες, γι' αυτό που είναι και γι' αυτό που συμβολίζει, παρότι ζούμε πλέον στον ψηφιακό κόσμο του Facebook, του Twitter και του Instagram.

Όλοι μιλούν πρώτα απ' όλα για τον ίδιο τον Καζαντζάκη, αφού ο ίδιος είναι ένα μεγάλο μέγεθος αλλά και η ίδια η ζωή του είναι ένα έπος. Ανάγκη λοιπόν υπάρχει να αποτιμήσουμε την προσφορά του στην Κρήτη, στην Ελλάδα, στον κόσμο και στον ίδιο τον άνθρωπο. Ανάγκη να προσδιορίσουμε την κληρονομιά που μας αφήνει.

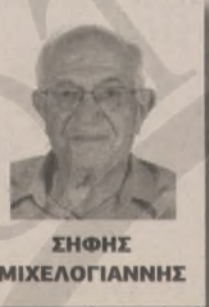
Αυτή την ευκαιρία να βρούμε, να προσεγγίσουμε και να τονίσουμε τη σημασία αλλά και την χρησιμότητα του έργου του Καζαντζάκη μας δίνει αυτή η επέτειος και αυτή η ονομασία του 2017 ως έτους Καζαντζάκη. Είναι επίσης ευκαιρία να προσδιορίσουμε και την κληρονομιά που μας αφήνει και που τόσο υπερήφανα αποδεχόμαστε. Η επέτειος λοιπόν αυτή ξεκινά, βάζει μπροστά και θέτει σε λειτουργία τη μνήμη και την ιστορία στη υπηρεσία της τέχνης αλλά και την ίδια της κοινωνίας. Επικαιροποιεί δηλαδή και αξιολογεί το φαινόμενο Καζαντζάκης.

Ο Πάτερ Μπιν, ο πιο σπουδαίος και πιο έγκυρος αναλυτής και κριτικός του έργου του Καζαντζάκη μας λέει ότι κάποιες ελλείψεις παρουσιάζονται σε ορισμένα έργα του, π.χ. λέγεται ότι ορισμένα μυθιστορήματά του δεν είναι ρεαλιστικά ή είναι ιδεοληπτικά και ότι τα θεατρικά του έργα δεν έχουν την απαιτούμενη πλοκή και δράση. Όσον αφορά όμως την θεατρική του δημιουργία, ο σκηνοθέτης και μελετητής του θεάτρου Αλέξης Σολωμός θεωρεί τον Καζαντζάκη, από όλους τους θεατρικούς δημιουργούς, τον περισσότερο ασχολικό.

Παρόλες αυτές τις ελλείψεις, αν δεχτούμε ότι είναι σωστή αυτή η κριτική, ο Πάτερ Μπιν μας λέει ότι ο Καζαντζάκης επιτέλεσε το βασικό του καλλιτεχνικό καθήκον που είναι να δίνει με τα έργα του μορφή στο χάος. Προφανώς ο Πάτερ Μπιν δεν αναφέρεται μόνο στο χάος που μας περιβάλλει αλλά και σε αυτό που υπάρχει μέσα μας.

Η προσφορά του Καζαντζάκη είναι ουσιαστική και έχει μεγάλη σημασία, γιατί έχει συνάφεια και αναφέρεται στην ίδια την κοινωνία, στον ίδιο τον άνθρωπο και τα προβλήματά του. Ο Καζαντζάκης και άλλοι σπουδαίοι συγγραφείς μας αποκαλύπτουν ποιοι είμαστε. Αποκαλύπτουν σημαντικές πτυχές της κοινωνίας του 20ου αιώνα.

Ο Καζαντζάκης ξεκινά με την απόλυτη πίστη στην πράξη, στη δράση, λέγοντας σ' ένα γράμμα του προς τη Γαλιτεία ότι «ο αγώνας ο κρίσιμος

ΣΗΦΗΣ ΜΙΧΕΛΟΓΙΑΝΝΗΣ